

Aktör och struktur i samhällskunskapsundervisningen

Projektperiod

Ht 2013 – Vt 2014

Bakgrund

Vi, tre lärare i samhällskunskap upplever, utifrån vår erfarenhet från undervisningen i samhällskunskap på gymnasiet, att våra elever ofta värderar och uttrycker sina egna åsikter allt för snabbt, när de ska analysera en samhällsfråga. Det gör att deras analyser ofta saknar olika perspektiv. Vi ser det som problematiskt att eleverna utelämnar olika perspektiv och därmed inte underbygger sin analys med andra teorier, fakta eller ideologier än de som ligger dem närmast.

Malin Tväråna pekar i sin licentiatsuppsats *Rikare resonemang om rättvisa. Vad kan kvalificera deltagande i samhällskunskapspraktiken?* (Stockholms universitet, 2014) bland annat på vikten av att lärare använder ett **ämnesspecifikt språkbruk** som kan hjälpa eleverna att utveckla **centrala förmågor**. Hon är också kritisk till hur samhällslärare traditionellt har fokuserat på "stoffinläring" på bekostnad av förmågor.

Vi ville med vår studie fokusera på hur elevernas **analyserande förmåga** kunde utvecklas. Som bakgrund till vår studie, hade vi analyserat elevernas svar på två uppgifter, en handlade om att analysera orsaker till att ungdomar tar sms-lån, den andra om att analysera orsaker till en fabriksolycka i Bangladesh. I analysen av sms-lånen lade ungdomarna främst orsaken på aktörsnivå, och då främst ungdomarna själva som aktörer. I analysen av fabriksolyckan lyfte de fram orsaker på både aktörs- och strukturnivå, men främst på strukturnivå. Vi tyckte oss se att när eleverna lyfte fram orsaker på både aktör- och strukturnivå, blev deras analys bättre eftersom de då belyste flera perspektiv och problemets komplexitet blev tydligare. Utifrån den analys av sms-lån och "Bangladesh" som eleverna gjort, valde vi att fokusera på **begreppen aktör och struktur** och dess betydelse för den **analyserande förmågan**.

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka om begreppen aktör och struktur kan vara användbara för att utveckla elevernas analyserande förmåga. Med studien vill vi få en ökad förståelse kring hur eleverna använder begreppen struktur och aktör när de analyserar en samhällsfråga. Vår frågeställning lyder därför: *Hur använder eleverna begreppen aktör och struktur i en analys av en samhällsfråga?*

Metod

Under studien planerade vi ett antal lektioner inom ramen för kursen Samhällskunskap 1b på gymnasiet. Undervisningen skedde i två klasser med 32 elever i varje, i åk 1 på det samhällsvetenskapliga programmet under momentet ekonomi. Vi organiserade undervisningen om ekonomi *utifrån begreppen aktör och struktur*. Det var således begreppen aktör och struktur som stod i centrum och som innehållet om ekonomi kom att kretsa kring. Vi undersökte därefter hur elever använder sig av samma begrepp när de på en examination själva gör en samhällsvetenskaplig analys.

Resultat

Vi kan se att eleverna i sina provsvar genomgående använder sig av både aktör och struktur i sina analyser. Vi kan också se att eleverna ser samband mellan aktör och struktur. Eleverna beskriver det sambandet på två olika sätt. En del elever ser strukturen som mer fast och tvingande för aktören. Andra ser strukturen som mer föränderlig, möjlig för aktören att påverka. Bland de elever som ser strukturen som föränderlig, möjlig för aktören att påverka, kan vi se att aktörer ges olika möjlighet att påverka strukturer.

När eleverna analyserar en fråga utifrån *både aktörs- och strukturnivå*, blir fler perspektiv synliga. Begreppen aktör och struktur verkar således hjälpa till att synliggöra och förtydliga olika perspektiv. När eleverna också *reflekterat kring aktörens möjlighet att agera och påverka en struktur*, blir perspektiven ännu mer synliggjorda och komplexa. Att ta både aktör(er) och struktur(er) i beaktande samt att reflektera kring aktörers handlingsmöjligheter, verkar bidra till att inte fastna i en syn på aktörer som antingen passiva, utan möjlighet att agera, eller i en syn att aktörerna med lätthet kan förändra strukturer.

Provsvaren skiljer sig således från det vi annars ofta möter i undervisningen och från elevernas svar på frågan om sms-lån. Som en tänkbar förklaring ser vi att vi ger eleverna *språkliga tanke- och analysredskap* i form av begreppen aktör och struktur. Vi tror också att det är viktigt att vi *utgår från begreppen* istället för att utgå från det centrala innehållet. Vi tycker oss också kunna se vikten av att *formulera examinationsuppgiften* så att den överensstämmer med och lyfter fram det kunnande vi vill att eleverna ska ha utvecklat.

Projektdeltagare

Charlotte Brimark, Globala gymnasiet

Eva Hasselträd, Globala gymnasiet

Tove Johnson, Globala gymnasiet

STLS nätverk

Anna-Karin Frisk, koordinator

Ann-Sofie Jägerskog, koordinator

Hans Ytterberg, koordinator